

DE SCHRIJVER EN HET KIND

JOH. VAN HULZEN

's Morgens kreupelde een lange, magere man, de dunne deken om zijn schouders, de barak uit en zocht de latrine op. De ochtendlucht was koud, er stond een frisse bergwind. De toppen der bergen lagen in wolkennevels gehuld, maar reeds trokken er violette en oranje-gelige kleuren doorheen — beloften van doorbrekend zonlicht.

De man richtte zich op en staarde met een bijna smartelijken glimlach naar de verrassend snelle wisselingen in het spel van licht en nevel tegen het donkergroen der berghellingen en de spiegelende sawah's. O, Ambarawa was verrukkelijk schoon . . . Dit vroege morgenuur, wanneer er nog weinig mensen over het kampterrein rondzwierven, gaf je even verademing en rust om na een nacht van ellende even tot je zelf te komen.

De man zocht een windbeschut, zonnig plekje op en schurkte zich weldadig met den rug tegen den stalwand. Hè . . . hoe koesterend was nu de milde warmte op zijn kille ribbenkast. Hij bekeek zijn gewonden, gezwollen enkel en nam zich voor, straks den verpleger eens aan te klampen — misschien kon hij wel een vodje verband loskrijgen. Het mocht geen ontsteking worden. Die gemene trap van gisteren was lelijk aangekomen.

„Lekker weertje nou, ja meneer? . . .”

Scheers keek op. Een kind, een knaap, stond met den rug naar hem toe, de handen in zijn broekzakken, het bovenlijf door de zon beschenen.

„Nou-en-of, dit uurtje moet je waarnemen.”

„De zon prikt nou zo fijn in je vel. Had u het vannacht ook zo koud?”

„Ja, na dat zweten van gisteren.”

„Het tocht smerig in de stallen, ja? Maar u went er wel aan. Ik ben hier al helemaal gewend.”

Scheers zag het kind, dat naast hem was komen zitten, van ter zijde aan. De toon, waarop het sprak, de manier van zeggen was vroeg-wijs

voor zo'n kind; er klonk iets troostends van kameraadschap in door. U went er wel aan . . . Ik spreek uit ervaring! Veel ouder dan tien jaar kon hij niet zijn. Dat nam je aan, omdat je wist, dat kinderen beneden dien leeftijd bij hun moeder werden gelaten. Maar dat schrale scharminkeltje schatte je anders op zeven, acht jaar hoogstens. Zijn ogen en het vroeg-oude trekje om zijn ernstigen mond, bovenal zijn vrijmoedige wijze van omgang met een bejaarde als Scheers was, tekenden den knaap, die drie Japanse kampjaren had meegemaakt. Toch voelde Scheers: dit zelfstandige kind zocht wat gemeenzaamheid bij hem.

„Ben je hier al lang?”

„Ja, al drie weken. Ik zag u gisteren wel binnenkomen. Waarom ging u onder zo'n tandoe sjouwen? Uw schouder is bijna rauw. Moet je dat zien.”

„Och — je doet weleens wat . . .”

„Stom.”

Scheers schoot in een lach. En het kind lachte. En toen lachten ze samen, en schurkten zich behaaglijk, of het stallenkamp van Ambarawa nog lang niet het slechtste plekje van de Oost was. O, er was nog veel goeds op Gods aarde! Zie dit kind, het had nog plezier en wekte een straaltje vreugde in het neergaande leven van een oud man. Maar beiden hadden ook dezelfde ellende gezien en doorleefd.

„Ben je hier — alleen?”

Het kind begreep en knikte kort. Zijn lach bestierf in een enkel moment. Waarom vroeg Scheers hem dat nu? Het kind kromde de tenen in het vochtige zand en groef er een paar gaatjes in. Stil was het en de zon straalde mild en werd warmer.

„Hoe heet je?”

„Maas.”

„Waar Maas en Waal te zamen vloeien,” zei Scheers, die bij het horen van dezen naamklank ineens het vaderland zag onder een wijden wolkenhemel, en wilgen weerspiegelend in sloten, en grazend vee in bloesemende boomgaarden; daken van dorpskerken en steenoude torens verdoken achter liefelijk geboomte. Hoe deed die ene naam, die ene lettergreep *Maas* alles weeromkeren, wat hij in geen vijf en dertig jaar had gezien — Holland, het heimwee van zijn hart en wezen. Hij herinnerde zich weer zijn artikel van tien Mei veertig, en wederom hoorde hij de

stem van den omroeper der Nirom: „Hier is een mededeling van een regeringsmaatregel aan alle betrokken autoriteiten. Aan allen! Het code-woord is: Berlijn. Het code-woord is: Berlijn. Herhaling...” En nog eens nadrukkelijker: „Het code-woord is: Berlijn...”

Toen was het gebeurd. Dat was vier en een half jaar geleden, in een vorig leven, dat nog leven mocht heten. Mijn land — eer dat ik jou vergeet!

„Heb je Holland weleens gezien, Maas? Het kan zijn, vijf jaar geleden. Of ben je in de Oost geboren?”

„Ja, in Kediri. Net vóór den oorlog zouden we met verlof gaan. De koffers waren al aan boord. Grepen we net naast. De koffers kwamen netjes bij ons terug. Nu is mijn vader krijgsgevangen. Waar die is, weten we niet. Moeder heeft me wel veel van Holland verteld. Na den oorlog gaan we er vast heen. Moeder zegt: wat in het vat is, verzuurt niet.”

„Dan is je moeder dapper.”

Het kind begreep de grote-mensen-conclusie niet, maar geestdriftig bevestigde hij: „Ja, dat is ze. Ze durfde den Jap best een groten mond te geven. Weet u — ze heeft voor me gevochten. Ik moest weg, zei een Jap. Ik was elf. Niet waar, zei mijn moeder, hij is tien. Hij nam me aan mijn arm. Zij rukte me los en ging voor me staan. Pats — een slag op haar wang. Ik wou schoppen, maar ze duwde me hard terug, achter haar. Hier, sla maar, held, schreeuwde ze woest, en keerde hem de andere wang toe. Klets! nog een slag. Maar ze bleef staan, het hoofd achterover. Sla maar toe, hier! En hij sloeg, telkens keerde ze hem het gezicht toe. Pats! Pats! maar ze liep niet weg. Tot andere vrouwen haar wegtrokken. Ampoen, ampoen, soldaat, u slaat haar dood. Maar mijn moeder vroeg geen ampoen...” Maas snoof nog van verontwaardiging en trots. „Ik zal ook nóóit ampoen vragen aan een Jap.”

„Dat weet je nooit vooruit, jong. Ik heb weleens ampoen gevraagd — als ze me sloegen.”

„U bent ook oud... Hoe oud bent u?”

„Drie en zestig pas. Generaal Flier zei laatst tegen me: Je komt pas kijken, man! Die is zeven en tachtig. Ik droeg hem gisteren op de tandoe.”

„O, dié stakker — is die generaal? Geweest dan...”

Toevallig kwam er een kampgenoot langs, die het woord generaal

hoorde. Hij keerde zich naar Scheers en zei: „U weet het zeker al — generaal Flier is dood. Daarnet dood onder zijn deken gevonden.”

„Ach —” antwoordde Scheers. „Dan is hij verlost.”

De ander liep stil door. Het kind zweeg. Hij dacht aan het wrede woord, wat hij over Scheers' hulp aan den generaal had gezegd. Het was de laatste eer aan een stervende geweest.

„In een stal gestorven. Gisteren vóór het transport zei hij nog: vijf en dertig jaar geleden heb ik die stallen voor legerpaarden afgekeurd. Nu moet ik er in. Het is toch wat, Maas, in een stal gestorven. Een generaal.”

„De Here Jezus werd in een stal geboren,” zei het kind. „Weet u dat wel, ja?” Maas groef weer met zijn tenen in het zand.

Scheers glimlachte. Wat een verstandig, open kind, peinsde hij. Aan zulke dingen moet nu een kind denken. Over twee maanden zou het weer Kerstmis zijn, voor den derden keer in het kamp. Want in het wonder van de snelle komst der bevrijders geloofde hij niet. Wel daagde het in het Oosten. Grote vliegtuigen met de Nederlandse kleuren hadden al boven enkele steden van Java pamfletten uitgeworpen met een boodschap van generaal van Oyen: Wij komen, we zijn al op Nieuw-Guinee. Uw bevrijding daagt. Maar of hij, Scheers, dien dag nog zou halen? Kon hij het maar geloven! Het laatste halfjaar was hij, als iedereen, achteruitgegaan. Wat betekenden die pijnen, krampen in den linkerschouder, doortrekkend tot aan de vingertoppen? Jicht, zei de dokter. Maar bij aanvallen van jicht wordt men toch niet benauwd? En dat werd hij toch... Ach, had hij maar den moed en het geloof van dit kind, dat roert in het zand. Of het zijn vader ooit zou weerzien? En zijn moeder?

„Maas, je moeder heeft vast niet gehuild, toen je wegging.”

„Neen. Ze bracht me naar de auto en zei — nog wat.” Hij werd stil, en keek recht vooruit.

„Mag ik weten, wat ze zei?”

„Ze zei: vader en moeder hebben je bidden geleerd.”

Scheers knikte. „Dat is goed, kind.”

„En ik huilde niet, toen ik wegging. Maar mijn zusjes wel.”

En nu stonden er grote tranen in zijn ogen. Het kind slikte en beet in zijn pols. Scheers legde zijn arm op zijn schouder, met bemoedigende klopjes. „Het is niet erg, Maas. Je bent hier niet alleen.”

„Dat weet ik wel — meneer.”

„Menéér — menéér — zeg maar oom, dat vind ik veel leuker. Ik heb ook niet zoveel hier. We zijn allemaal arme drommels, Maas.”

„Oom — oom wie?”

„Oom Jacob.”

„Váder Jacob dan,” probeerde hij weer met een grapje, en zo vermande hij zich.

„Goed, ook goed. Vader Jacob — alle klokken luiden — bim-bambom!” lachte Scheers.

En nadien deed de een voor den ander, wat maar in zijn vermogen was om het ellendige bestaan in de stallen van Ambarawa te verlichten. Als er in den kampwinkel wat bijzonders te krijgen was — een stukje goela Djawa (Javaanse suiker), een gebakken pisang, maiskoekjes, inlandse groenten — dan kon „vader Jacob” er zeker van zijn, dat Maas in de rij stond voor hem. En alles wat hij tjoepde, smokkelde door een gat in den pagger met het volk buiten het kamp, dat werd broederlijk gedeeld. Scheers betaalde, of zorgde voor de ruilartikelen. Want de kampmaaltijden — ’s morgens een portie walgelijke stijfselpap, ’s middags een hapje rijst, ’s avonds weer pap — gaven bij lange na niet voldoende om in leven te blijven.

Eens had Scheers zijn vriendje een witte jas toevertrouwd. „Maak er van, wat je er voor kunt krijgen. Maar wees voorzichtig, ik zou niet graag willen, dat je een pak slaag voor mij opliep.” Nu, dat kon hij wel aan Maas overlaten, hij was slimmer dan een groot mens en heel kieskeurig met zijn „adressen”, zijn contactpersonen. Risico om bedrogen te worden, liep de geïnterneerde altijd; achter het prikkeldraad was je ten slotte machteloos.

Wat deed Maas nu met die jas. Hij vond het een ruilobject van zeldzame waarde, en dacht er niet aan, een transactie met de eerste de beste te sluiten. Hij keek er zijn mannetjes op aan. Wat een witte jas in dien tijd voor den gewonen dessa-man betekende, begreep hij opperbest. Natuurlijk had de andere partij de „macht” in handen, het zeer begeerde en noodzakelijke voedsel voor den uitgehongerden Europeaan, maar daarom juist verlangde Maas, dat de contractant aan gene zijde een waardige, fatsoenlijke partij zou zijn. Hij zou zich niet in den nek laten zien.